

Toimintasuositukset

Maaseudun talous, taloudellinen huoltovarmuus ja alueellinen elinvoima

Hankkeen tausta ja tavoitteet

Hankkeessa muodostettiin kokonaiskuva maaseudun taloudesta, sen tilanteesta, toiminnasta, tulevaisuudennäkymistä sekä kytkennöistä taloudelliseen huoltovarmuuteen ja kaupunkien ja alueiden elinvoimaan

Mitä maaseudulla pitää tapahtua, että kansallisten strategioiden tavoitteet voitaisiin saavuttaa?

**Hankkeen nimi:
Maaseudun talous, taloudellinen huoltovarmuus ja alueellinen elinvoima**

**Tekijät:
Hilkka Vihinen
Olli Voutilainen
Teemu Makkonen
Olli Lehtonen
Virpi Lemponen**

Maaseudun talous, taloudellinen huoltovarmuus ja alueellinen elinvoima -hankkeessa muodostettiin kokonaiskuva maaseudun taloudesta, sen tilanteesta, toiminnasta, tulevaisuudennäkymistä sekä kytkennöistä taloudelliseen huoltovarmuuteen ja kaupunkien ja alueiden elinvoimaan. Lisäksi laadittiin suosituksia maaseudun talouden paikkaperustaiseen kehittämiseen. Hankkeen tulokset tukevat maaseudun huoltovarmuuteen sekä kilpailukyvyyn ja elinvoiman parantamiseen liittyvien toimenpiteiden toteuttamista.

Taloudellisen toimeliaisuuden tarkastelussa hyödynnettiin sektorijaottelua, jossa maaseudun toimijat ryhmiteltiin valtioon (ja EU), kuntaan, yksityisiin yrityksiin ja kolmanteen sektoriin sekä kotitalouksiin. Tarkastelu nojautui numeeriseen analyysiin, tiedonlouhintaan ja paikkatietoanalyysiin. Maaseudun talouden tilaa ja tulevaisuudennäkymiä tarkasteltiin skenaarioanalyysillä hyödyntämällä väestö- ja trendiennusteita. Väestökehityksen vaikutuksia taloudelliselle huoltovarmuudelle ja alueiden elinvoimaan analysoitiin Delfoi-menetelmällä.

Politiikkasuositusten lähtökohtana ovat kehitys vuoteen 2035 sekä tavoitteet, joihin on sitouduttu kansallisissa biotalous- ja ruokastrategioissa sekä valtioneuvoston päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista. Näistä biotalousstrategia arvioi, että työvoiman tarve pysyy vuonna 2035 suunnilleen vuoden 2019 tasolla, mutta työpaikkojen laatu paranee. Ruokastrategian tavoite on ruokaviennin arvon kolminkertaistaminen vuoteen 2040 mennessä. Valtioneuvoston päätös huoltovarmuuden tavoitteista edellyttää energiahuollossa monipuolista ja hajautettua tuotannon rakennetta; elintarvikehuollossa omavaraista kotimaista tuotantoa, alkutuotannon monipuolisuutta ja riittävyyttä, alkutuotannon toimintaedellytyksien ylläpitämistä koko maassa ja elintarvikeketjun toimintavarmuutta.

Vuoteen 2035 mennessä on todennäköistä, että tuotantomenetelmät kehittyvät ja automaatio korvaa ihmistyötä. Samalla edellytetään kansallisesti selvästi nykyistä suurempaa omavaraisuutta esimerkiksi energia- ja elintarvikehuollossa ja koko maan pysymistä toimintakykyisenä. On oletettavaa, että maaseudulla tarvittava työvoimamäärä olisi tällöin nykyluokkaa tai vain hieman pienempi. On kuitenkin pidettävä mielessä, että viime kädessä työvoiman alueellinen kysyntä riippuu siitä, missä arvoketjujen työvoimavaltaiset osat sijaitsevat.

Huoltovarmuus on maaseudun toimivuutta, jota on rakennettava, kehitettävä ja turvattava

Huoltovarmuus

Maaseudulla on keskeinen rooli kansallisessa huoltovarmuudessa ([Kokonaiskuva maaseudun taloudesta ja sen merkityksestä elinvoimalle - PTT](#)). Toimiva perusinfrastrukturi (tieverkko ja digiyhteydet) ja tuotantomahdollisuudet ovat maaseudun talouden ja huoltovarmuuden ylläpitämisen perusedellytyksiä. Elintarvikehuollon omavaraisuus edellyttää hajautettua, paikallisiin arvoketjuihin perustuvaa ruokajärjestelmää.

Huoltovarmuuden ylläpitämiseen liittyy yhä enemmän huoltotehtäviä ja ylläpitoa: ruuan- ja energiantuotanto ovat huoltovarmuuden perusasioita, mutta huoltovarmuus edellyttää maaseudulla paljon muutakin, kuten toimivia kyliä ja tiekuntia.

- Maaseudun kokonaishuoltovarmuuden määrittelemisen selvityksellä.
- Maaseudun infrastruktuurin ylläpitäminen ja vastuut tahojen kesken tarkennettava, infraratkaisuihin huoltovarmuusarviointi.
- Huoltovarmuuden edistäminen yhteiskunnallisilla yrityksillä.
- Tietopohjan vahvistaminen perusinfrastruktuurin merkityksestä huoltovarmuudelle.

**Työvoima ei liiku itsestään – sitä pitää aktiivisesti houkutella, kouluttaa ja si-
touttaa alueelle**

Työvoima

Kotimainen työvoima ei tule riittämään, sillä väestöennusteiden mukaan ([Maaseudun toimialojen työvoiman saatavuus ja tulevaisuuden tarpeet vuoteen 2040](#)) työikäinen väestö vähenee kaikilla maaseututyypeillä ([Maaseudun talousdynamiikka ja työllisyysaste](#)). Maaseudun työvoiman saatavuutta on vahvistettava johdonmukaisesti osana paikkaperustaista aluekehittämistä. Tämä edellyttää työvoiman saatavuuteen vaikuttavien tekijöiden, kuten asumisen, palvelujen, koulutuksen ja infrastruktuurin kokonaisvaltaista kehittämistä. Keskeistä on kuntien, alueellisten toimijoiden ja valtion toimenpiteiden yhteensovittaminen sekä paikallisen koordinaation varmistaminen.

- Paikallisesti toimia ja kokeiluja, joilla saatetaan yhteen (molempien puolisoiden) työpaikat, asuntojen tarjonta, sekä toimet infran ja palvelujen jatkuvuuteen ja kehittämiseen.
- Maaseudun yritysten työvoiman kouluttamisen mahdollistaminen kannustintuella ja koulutussopimuksilla.
- Kokeillaan toisen asteen koulutuksessa mallia, jossa kaksi vuotta opiskellaan oppilaitoksessa ja kolmas vuosi oppisopimuksella yrityksissä.
- Korkeakouluverkosto säilytettävä nykylaajuudessaan, jotta maaseudulla on edellytykset vastata asetettuihin arvonlisä- ja huoltovarmuustavoitteisiin.
- Ulkomaalaistyövoimaa tarvitaan lisää, mikä edellyttää erilaisten asumisratkaisujen tarjontaa, kielitaitoista panostusta kotouttamiseen, mukaan lukien työllisyyspalvelut, ja paikallisen vastaanottavuuden vahvistamista.

Maaseudun talouden ongelmana on, että raha ja rahanarvoinen omaisuus liikkuu hitaasti

Suuret sopimukset ovat epäreiluja pienille maaseutuyrityksille ja vaikeuttavat pienten paikallisten toimijoiden osallistumista tarjouskilpailuihin

Kolmas sektori on osa maaseudun taloutta

Maaseutuasuminen kiinnostaa, mutta asuntomarkkinoiden dynamiikka on epätasapainossa

Yritysten omistajanvaihdokset

Maaseudulla on suorituskyyvyltään vahvoja yrityksiä ([Alueelliset erot yritysten suorituskyyvyssä ja toimialarakenteessa](#)), mutta yrittäjät ovat ikääntyneitä.

- Maaseudun yritystoiminnan jatkuvuuden kannalta on olennaista tukea omistajanvaihdoksia ostovaiheen lisäksi myös etsintävaiheessa.
- Maaseudun mittakaavaan sovitettuja toimenpiteitä, kuten Leader-rahoitus monipuolisen yritystoiminnan edistämisen välineenä, tarvitaan myös uudella EU-rahoituskaudella.
- TKI-tuki myös maaseudun talouden rakenteiden uudistamiseen ([Julkisten rahavirtojen kohdentuminen maaseutu- ja kaupunkialueille](#)).
- Maahanmuuttajayrittäjyyden tukipalvelut ja edistäminen maaseudulla, kielitaitoista neuvontaa, osaomistajuusmahdollisuuden tekeminen tunnetuksi, oppisopimusten hyödyntäminen, konkreettisia työkaluja.
- Asuntokanta nopeaan kiertoon (vuokraus, perikuntien määrärajaamista).

Julkiset hankinnat ja arvoketjut

Julkiset hankinnat keskittyvät nykyisellään kaupunkimaisille alueille ja suurille toimijoille ([Valtion virastojen julkiset hankinnat](#)).

- Kunnat ja valtio voivat omilla hankinnoillaan tukea kannattavaa liiketoimintaa ja työllisyyttä maaseudulla.
- Määriteltävä reilun tilaajan kriteerit.
- Vihreän talouden mahdollisuudet konkretisoitava (tarkemmat alat, arvonalisä, arvoketjut), muutkin toimialat kuin luonnonvara-ala huomioitava.
- Vientiä ja arvonalisää tuottavan toiminnan tukeminen ja siihen panostaminen on keskeistä, mutta myös muu yrityskanta on maaseudulle tärkeää.

Kolmas sektori

Maaseudulla on runsaasti kolmannen sektorin toimijoita ([Yhdistystoiminnan alueelliset erot Suomessa](#)), mutta väestön väheneminen ja ikääntyminen sekä leikkaukset rahoituksessa asettavat haasteita.

- Kyläyhteisöjen toimintakyvyn tukeminen ja yhteistyön vahvistaminen – ko-keiluja (kuten energiayhteistyötyyppinen toimintatapa tiedoston ylläpitämiseen).
- Määriteltävä selkeä vastuunjako (kolmas sektori, kunta ja valtio) huoltovarmuuden ja varautumiskyvyn rakentamisessa, resurssit sen mukaisesti.

Asumisen ja yrittämisen rahoitus

Asumisessa kysyntä ja tarjonta eivät aina kohtaa ([Asuntomarkkinadynamiikka](#)), ja pankkien on vaikea tunnistaa selektiivistä ja usein pienimuotoisia markkinaa. Maaseudulle muuttamisen kynnystä tulisi alentaa joustavilla asumismalleilla (esim. vuokra-asuminen, rakennus- ja remonttikohteet) alueen asukasryhmien profiloitua hyödyntäen. Rahoitusongelmia on sekä asumisessa että yritystoiminnassa.

- Tarve maaseudun kokonaisvaltaiselle asumisen politiikalle, joka yhdistää asumisen, aluekehityksen ja elinkeinopolitiikan näkökulmat.
- Valtion rahoituksen/takausten/korkotukimallien räätälöiminen maaseudulle asettumisen ja siellä yrittämisen tukemiseksi.

Paikkaperustainen kehittäminen ja maaseutupolitiikan uusi näkökulma

Maaseutupolitiikassa tarvitaan näkökulman muutos, joka kytkeytyy kokonaisvaltaisesti kestäväen kehityksen viitekehykseen: kehittämisen keskiöön tulee nostaa asukkaiden elämänlaatu, arjen toimivuus ja hyvinvointi – ei pelkästään taloudellinen kasvu. Tämä edellyttää kokonaisvaltaista maaseudun suunnittelua, jossa asuminen, palvelut, elinkeinot ja ympäristö muodostavat toimivan ja yhteensovitettun kokonaisuuden.

Paikallistaloudet eriytyvät maaseututyyp- pien sisällä

Maaseututyyp-
pien sisällä on aiempaa suurempaa vaihtelua. Menestystekijät ja kehitys vaihtelevat merkittävästi väestön ja työvoiman suhteen. Ellei näitä eroja havaita ([Maaseudun kehitysskenaariot](#)) eikä nähdä mihin suuntaan eri aluetyypit kehittyvät, on riskinä, että maaseudun sisällä tehdään paikkasokeaa maaseutupolitiikkaa. Lisäksi on kyettävä tunnistamaan maaseudun ja kaupunkien välisten vuorovaikutussuhteiden merkitys (missä arvonnisa tapahtuu, mistä raaka-aineet ovat peräisin) niin maaseudun kuin kaupunkien taloudelliselle kehitykselle.

Maaseudun paikallistaloudet ovat kehittyneet suhteellisen hyvin vuosina 2009–2023. Ero kaupunkeihin ei kasva ja työllisyysaste parantunut, mutta väestörakenne (ikäantyminen ja alhainen syntyvyys) painaa maaseudun talouksien kehitystä alaspäin ([Maaseudun talousdynamiikka ja työllisyysaste](#)). Yritysten tukeminen maaseudulla nähdään usein säilyttävänä hyväntekeväisyytenä ja koheesiopolitiikkana kilpailukyyn ja talouden rakenteiden uudistamisen sijaan.

Maaseudun talouden rappiokuvan narra- tiiv on murrettava

Viestintä edellyttää uudenlaista kykyä tunnistaa ja mitata maaseudun suorituskykyä. Nykyiset mittarit kuvaavat tilannetta tietyllä hetkellä, mutta eivät tavoita kehityksen suuntaa, paikallista dynamiikkaa tai piilevää kasvupotentiaalia.

- Tarvitaan tietoisesti rakennettu narratiivi, joka perustuu ajantasaiseen ja monipuoliseen tietoon maaseudun todellisesta kehityksestä ja potentiaalista.
- Tarvitaan aktiivista viestintää maaseudun taloudellisesta suoriutumisesta, yritystoiminnan potentiaalista ja elämänlaadun vahvuuksista.
- Sykkivien maaseutualueiden kartoittaminen: alueet, joissa on yrityksiä, aktiivisia yhteisöjä, ja (ainakin kausittain) kasvavaa väestöä.
- Tulevalla EU-rahoituskaudella Kilpailukykyrahaston hyödyntäminen elinkeinopolitiikassa kuntarajat ylittävällä kumppanuudella ja kytkennällä pitkäaikaisiin infrainvestointeihin, joissa myös huoltovarmuusperuste.
- Huoltovarmuuden kaupunki–maaseutu-vuorovaikutusta koskeva analyysi: missä ovat kriittiset raaka-aineet, missä jalostus ja miten se vaikuttaa kaupunkien ja maaseudun talouteen.
- Paikallisuuden korostaminen yritystoiminnan ja toimialarakenteen kehittämisessä: paikallisten rahoitusmahdollisuuksien tarjoaminen, paikallisen yhteisön tuki, läheisyyden periaate, paikallinen tuntemus, paikallinen elinkeinopolitiikka, paikallisten toimijoiden tukeminen.

Paikkaperustaisen kehittämisen tärkeys korostuu myös huolto- varmuuskysymyk- sissä

Lue lisää hankkeesta: [Maaseudun talous, taloudellinen huoltovarmuus ja alueellinen elinvoima](#)

Maa- ja metsätalousministeriö on rahoittanut hanketta Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista.